

CSAPATGAZDÁLKODÁS ELMÉLETE, ELLÁTÁS, GAZDÁLKODÁS, KATONAI KÜZLEKEDÉS

A gazdálkodás elemzésének, a hatékonyság mérésének elvi kérdései, gyakorlati módszerei

Kárpáti János hadnagy

A gazdálkodás elemzéséről, a hatékonyság kérdéséről egyre több szó esik napjainkban a hadtápgazdálkodás szinte minden területén. Igen lényegesek ezek a kérdések, mert fontos szerepük van az eredményes döntések meghozatalában, de ugyanakkor tisztázatlan pontos meghatározásuk és alkalmazhatóságuk a mindennapi munkánkban. Szükségesnek tartom tehát a fogalmak tisztázását, egyértelmű definiálását. Az alább következő négy fejezetben ehhez kívánok segítséget nyújtani, s ezzel megnyitni egy olyan cikksorozatot, amely az elemzés sajátosságaival foglalkozna a hadtápgazdálkodás gyakorlatában.

1. Az elemzés fogalma, szerepe, célja

Korunkban már egyetlen gazdasági rendszer sem nélkülözheti a tudományos irányító, vezető tevékenységet. Ehhez viszont szükséges az, hogy a vezetés számára rendelkezésre álljanak mindazok az információk, amelyek a gazdasági jelenségek, folyamatok helyzetére, fejlődési tendenciáira vonatkoznak.

Az információk szerepe különösen megnő egy olyan rendszerben, mint az MN, amelynek gazdálkodása a tervgazdaságon alapul. A tervgazdálkodás körülményei között végbemenő gazdasági folyamatok szabályozottá válnak, megnő a célok kitűzésével és a feladatok végrehajtásával kapcsolatos döntések szerepe. A helyes döntések alapja viszont a megfelelő tájékozottság, a rendelkezésre álló pontos információk, amelyeket a gondos és színvonalas gazdasági elemző munkának kell biztosítania a vezetés részére.

A gazdasági elemzés tehát lényegében olyan módszer, amelynek segítségével megszerezhető az elengedhetetlenül szükséges tájékozottság a gazdasági irányítás számára. A gazdasági elemzés módot nyújt a költségvetési gazdálkodás mélyebb megismerésére, a megtakarítási lehetőségek, valamint az esetleges hibák feltárására, továbbá annak elbírálására is, hogy a rendelkezésre bocsátott pénzeszközöket a szakmai feladatok megoldása érdekében ésszerűen használják-e fel. A költségvetési gazdálkodás elemzése nem lehet öncélú. Az elemzésnek elő kell segítenie azokat az intézkedéseket, amelyek lehetővé teszik az elemzés révén feltárt hibák kijavítását, valamint a gazdálkodás hatékonyságának fokozását. Az elemzés tehát hasznossá csak akkor válik, ha a feltárt adatokból le-

vont következtetések alapján – az ok és okozati összefüggések birtokában – a költségvetési gazdálkodás színvonalának emelése érdekében a rendelkezésre bocsátott eszközök célszerűbb és takarékosabb felhasználására s a jövőben reálisabb költségvetési előirányzatok kialakítására történnek megfelelő intézkedések.

A gondos elemzés alapján tett céltudatos intézkedések elősegítik a gazdálkodás önállóságának és hatékonyságának növekedését.

2. Az elemzés alkalmazásának fő területei

A költségvetési gazdálkodás elemzésének alapvető célkitűzése feltárni, hogy a szakmai feladatokat a gazdálkodók legesszerűbb ráfordítások mellett oldották-e meg. Ennek érdekében a következőket szükséges elemezni:

- költségvetési előirányzatok reálisak voltak-e;
- a kiadások teljesítései az előirányzatokhoz képest hogyan realizálódtak;
- a gazdálkodó szerv eszköz-állományának változása összhangban áll-e a kiadások teljesítésével;
- milyen tényezők befolyásolták a készletgazdálkodást;
- szolgáltató tevékenység esetén a gazdaságosság és eredményesség miként alakult;
- tartalék alap képzésének mértékét és felhasználásának célszerűségét;
- a pénzmaradványok keletkezésének okait;
- beruházási, felújítási, karbantartási tevékenységet.

Az elemzés kiterjedhet komplex módon a költségvetési gazdálkodás egészére, de korlátozódhat a gazdálkodás egy-egy főbb területére is. Az elemzés mélységét, terjedelmét mindig az adott időszak gazdálkodásának súlyponti kérdései határozzák meg.

Költségvetési területen általában az elemzéssel, a költségvetési beszámolók alapján, a gazdálkodás hosszabb időszakának (féléves, éves) adatait vizsgálják, és így annak időszaki ellemző jellege is van. Előfordul azonban, hogy a gazdasági eredményeket még a beavatkozás időszakában gyorsan követő ún. „operatív” elemzésre van szükség. Utóbbi azután már eseti és egyben azonnali intézkedések megtételéhez szolgáltathat alapot.

3. Az elemzés információs bázisai

Az elemzés információs bázisa elsősorban az egységes könyvvitel és a beszámoló rendszer. Ennek megfelelően az elemzéshez szükséges adatok a következő helyeken találhatóak meg:

- a jóváhagyott költségvetésekben;
- a féléves – éves költségvetési beszámolóknak;
- könyvviteli és az ahhoz kapcsolódó analitikus nyilvántartásokban;
- létszám-nyilvántartásokban;
- a különböző szakmai, szakigazgatási, statisztikai nyilvántartásokban és az azokból készült jelentésekben;
- leltári összesítőknél.

Az elemzésnek a vizsgált területekre vonatkozó adatok sokaságából a gazdasági folyamatok és összefüggések ismeretében kell kiválasztani a leginkább jellemzőket, a leglényegesebbeket és ezek feldolgozásán keresztül bemutatni az általános tendenciákat, az általánostól feltűnően eltérő jelenségeket.

4. Az elemzés általános módszerei

Az elemzés célját különféle módszerek alkalmazásával lehet elérni. Az alábbiakban ezeket a módszereket ismertetem a teljesség igénye nélkül, csupán gondolat ébresztőként.

Az adatok feldolgozásánál

- a csoportosítás,
- az összehasonlítás,
- a viszonyszám-képzés,
- az indexszám-képzés,
- grafikus ábrázolás,
- az elemző táblázatkészítés,
- középérték-számítás,
- trendszámítás,

a hatékonyságmérés különböző módszerei találhatók. Azt, hogy mikor, melyik módszert használjuk fel, mindig az elemzés célkitűzése szabja meg.

A gazdasági esemény rendszerint egy-egy szakmai feladat megvalósítása érdekében merül fel. Ennek megfelelően a gazdasági eredményeket mindig a szakmai feladattal összefüggésben kell elemezni. A gazdasági eseményt tükröző számszerű adatokat úgy kell kiválasztani, hogy azok közvetlenül legyenek összefüggésben az elemezni kívánt szakmai feladattal.

4. 1. Csoportosítás

Az elemzést mindig a megfelelő adatok kiválasztásával és azok megfelelő csoportosításával kell kezdeni. A jól megválasztott és helyesen csoportosított adatok legtöbbször már önmagukban is felhívják a figyelmet a rendellenességekre. A rossz csoportosítás viszont megzavarja az elemzési munkát és helytelen következtetések levonásához vezet. Az adatok feldolgozásának és elemzésének alapvető eszköze az osztályozás, illetve a csoportosítás. Az adatoknak valamilyen ismérv szerinti tagolását, rendezését nevezik csoportosításnak. Az MN állománya pl. katonákra és polgári alkalmazottakra tagolható. A csoportosítás szerepe nemcsak az, hogy általa bepillantás nyerhető az adatok összetételébe, hanem a további elemző munkában, különböző számítások végzése közben is felhasználható.

4. 2. Összehasonlítás

Az összehasonlítás mindenféle tudományos kutatás és általában az emberi gondolkodás gyakori, jellegzetes mozzanata. Igen nagy a szerepe az elemzésben is, ez a leggyakrabban alkalmazott módszer. Ennek keretében bizonyos fajta, egyébként azonos jelenségre vonatkozó – tehát egyáltalán összehasonlítható – adatoknak időben vagy térben eltérő értékeit vetik egybe, s megállapítják az adatok egymáshoz való viszonyát, egymástól való eltéréseiket és ezekből vonnak le következtetéseket. Az adatok összehasonlítása egyszerűbb esetekben kimerül az adatok puszta szembeállításában, illetve annak megállapításában, hogy melyik nagyobb vagy kisebb. Többnyire azonban magát az összehasonlítás eredményét is újabb számmal fejezzük ki. Ez az újabb szám lehet két összehasonlítható adat különbsége v. hányadosa. Az ilyen hányadosok a viszonyszámok.

4. 3. *Viszonyszámok*

Gyakran az adatoknak nem az abszolút, hanem a viszonylagos nagysága jellemzi jobban a vizsgált jelenséget, s ezért számítanak az elemzés során viszonzyszámokat, amelyek elvonatkoztatnak az abszolút nagyságrendtől és magát a viszonylagos nagyságot érzékeltetik. A viszonzyszám két – egymással valamilyen kapcsolatban álló – adat hányadosa.

A viszonyítandó mennyiséget A-val, a viszonyítás alapját B-vel, a viszonzyszámot V-vel jelölve, a viszonzyszám kiszámítása a következő módon történik:

$$V = A/B$$

A viszonzyszámok számítása az elemzés jellegzetes eseteinek bármelyikében alkalmazható.

A viszonzyszámok fajtái: a megoszlási, az összehasonlító és az intenzitási viszonzyszámok.

A megoszlási viszonzyszámok valamely résznek az egészhez való viszonyát jellemzik. Elvonatkoztatnak a részek és az egész konkrét nagyságától és csak a belső arányokat, az összetételt önmagában fejezik ki. Ily módon a gazdasági jelenségekre, folyamatokra vonatkozólag igen fontos kérdésekre adhatnak választ.

Az összehasonlító viszonzyszámok azt mutatják, hogy a vizsgált jelenség időben vagy térben különböző adatai hányszorosát, illetve milyen hányadát teszik ki a bázisul választott adatnak. Az időbeli változást mutató viszonzyszámokat dinamikus viszonzyszámnak nevezik. Amennyiben a viszonyítás alapja terv szerinti adat, tervteljesítési viszonzyszámról van szó.

Az eddig ismertetett viszonzyszám-típusok közös jellemzője, hogy a viszonzyszám kiszámítását szolgáló tört számlálójában és nevezőjében azonos fajta, feltehetően azonos mértékegységben adott számok szerepelnek.

Az intenzitási viszonzyszámok esetében a tört számlálójában és nevezőjében különböző fajta, általában különböző mértékegységben adott számok találhatók. Az intenzitási viszonzyszám azt mutatja meg, hogy az egyik mennyiségből (számláló) átlagosan mennyi jut a másikkal (nevező) egy egységére.

A helyesen alkalmazott viszonzyszám a vizsgált jelenség jó modellje lehet, de általában nem adhatja önmagában az adott jelenség minden szempontból kiemelt, egzakt leírását.

4. 4. *Indexszámok*

Közvetlenül nem összesíthető adatok összetett összehasonlító viszonzyszámát nevezik indexszámnak. A szakirodalomban és a gyakorlatban e szóhasználat nem egységes: gyakran indexszámnak nevezik a nem összetett, egyszerű összehasonlító viszonzyszámokat is. Az indexszám azonban nem egyszerű, hanem összetett összehasonlító viszonzyszám, több, valamilyen szempontból együvé tartozó adat együttes, átlagos változását mutatja. A viszonzyszámától abban is eltér, hogy azok a mennyiségek, amelyeknek együttes, átlagos változását az indexszám mutatja nem egyneműek, közvetlenül nem összesíthetők.

Meg kell különböztetni volumen-, ár- és értékindexet. A volumenindex azt mutatja, milyen arányban változott az áruk mennyisége az árucikkek összességére vonatkozóan. Az árindex azt mutatja, hogy az árucikkek összességére nézve milyen irányú és arányú árváltozás történt, hogyan változott az árszínvonal.

Az árindex a termékek értékének együttes, átlagos változását mutatja.

A viszonyszámok és indexek alkalmazása nem lehet mechanikus. Gyakran előfordul ugyanis, hogy a költségvetés végrehajtása során a bázishoz, illetve a tervhez viszonyítva olyan körülmények változnak meg, melyek az adatok alakulására hatással vannak. Ilyen esetekben az adatok feldolgozása csak megfelelő korrekció elvégzése után lehetséges.

4. 5. Grafikus ábrázolás

Az adatok szemléltetésének, népszerűsítésének közismert eszköze a grafikus ábrázolás. A grafikus ábrák szerkesztése azonban nemcsak az előbbi célokat szolgálhatja, hanem az elemzést, az összefüggések feltárását is, és segít abban, hogy a vizsgált jelenség természetéről teljes képet lehessen alkotni.

A grafikus ábrázolás fontos tulajdonsága, hogy nem abszolút nagyságot, hanem arányokat érzékeltet. A grafikus ábrák az adatokat – illetve azok egymáshoz való arányát – távolságokkal, területekkel vagy néha köbtartalommal érzékeltetik.

A grafikus ábrázolás fő módszerei: 1. mértani alakzatok felhasználása a) koordináta-rendszerben, b) koordináta-rendszeren kívül, 2. térképen alapuló ábrázolás, 3. figurális ábrázolás. Az egyes ábrázolási módokon belül a grafikus ábráknak különféle konkrét típusai vannak (pl.: grafikon, diagram, hisztogram, monogram stb.).

A grafikus ábrák készítésekor nem szabad az olyan tartozékokról megfeledkezni, mint a cím, a feliratok és a forrásra való hivatkozás. A grafikus ábrát szükség esetén a jelölések magyarázatával is ki kell egészíteni.

4. 6. Elemző táblázatok

Az adatok összefüggő rendszerét – a megfelelő külső formával együtt – táblának nevezik. A táblák az adatok feldolgozásának, elemzésének és közlésének, valamint szemléltetésének eszközei.

A tábla külső formáján rovatokból álló hálózat értendő. A tábla rovatainak egy része adatokat, számokat tartalmaz, más részében feliratok, megnevezések foglalnak helyet. A feliratokat tartalmazó rovatok közül azokat, amelyek felül helyezkednek el, fejróvatoknak, azokat pedig, amelyek a tábla bal oldalán találhatók, oldalróvatoknak nevezik. A tábla vízszintes sorait a tábla sorainak, a függőleges irányú sorokat pedig oszlopoknak szokás nevezni. Az egyes sorok és oszlopok adatainak összegét tartalmazó rovatok az összegróvatok.

Azt a számot, amelyik azt jelzi, hogy a tábla egy-egy adata hány sorhoz tartozik, tehát, hogy hány irányban, dimenzióban helyeztek el a táblában sorokat, a tábla dimenziójának nevezik. Minden tábla legalább két dimenziós. A táblák bonyolultsági fokát jelző dimenziószám mellett a táblák fajtáit a tábla rendeltetése, valamint a csoportosításnak a tábla elkészítésében betöltött szerepe szerint rendszerezik. Aszerint, hogy a tábla az elemző munka melyik szakaszában, illetve milyen rendeltetéssel készült, feldolgozási, közlési, és munkatáblákat különböztetnek meg. A csoportosítás szerepe szempontjából 1, egyszerű, 2. csoportosító és 3. kombinációs táblákat lehet elkülöníteni.

Egy tábla szerkesztése technikailag a következő sorrendben történik. Először azt kell tisztázni, hogy a tábla hány dimenziós lesz. El kell dönteni utána, hogy miként helyezhetők el a különböző sorok, hogy a tábla világos és áttekin-

hető legyen. A tábla külső formájának megrajzolása, a tábla megvonalezása után a szöveges megnevezések, végül a számok beírása következik. A táblában teljesen üres rovat nem maradhat. Szükséges alkotó része a táblának az adatok forrására való hivatkozás.

4. 7. Középértékek

A középérték azonos fajta számszerű adatok tömegének közös jellemzője. Egy adott esetben a középérték meghatározása azt jelenti, hogy egy bizonyos jelenségre vonatkozó, azonos fajta adatok tömegéből (illetve az általuk meghatározott intervallumból) – valamilyen e célra szolgáló képlet, vagy szabály alkalmazásával – kiválasztható egy olyan (átlagos, közepes) érték, amelyet az értékek összességére nézve jellemzőnek lehet tekinteni.

A középértékeknek két fő csoportját szokás megkülönböztetni: 1. számított közép-értékek vagy átlagok, 2. helyzeti középértékek.

Az első csoportba tartozó középértékeket számítással határozzák meg. Mind-egyik átlagfajtanak van egy képlete, melyben az átlagolandó értékeket behelyettesítik és a képlet által előírt számításokat elvégzik. Az átlag értékét minden egyes átlagolt érték befolyásolja. A számított középértékek fajtái: számtani, harmonikus, mértani és négyzetes átlag. A középértékek leggyakrabban használt fajtája a számtani átlag (az értékek összege osztva az átlagolt értékek számával).

A helyzeti középértékek a módusz és a medián. Meghatározásuknál az értékeknek egy bizonyos intervallumban való elhelyezkedési rendje játszik szerepet, és az előforduló értékek egy része nem is befolyásolja a középérték nagyságát. A módusz a legáltalánosabb, legjellemzőbb, gyakran előforduló, tipikus érték.

A középértékekkel szemben támasztott követelmények:

- valóban közepes helyzetet foglaljon el (legyenek nála kisebb és nagyobb értékek is);
- tipikus legyen, olyan érték, amely közel áll az előforduló értékek zöméhez, s amely körül az értékek sűrűsödnek;
- feltétlenül fontos, hogy egyértelműen legyen definiálva olyan matematikai formulával, amely könnyen értelmezhető és a számítás egyszerűen elvégezhető.

A középértékek legfontosabb alkalmazása: egy adathalmaz valamilyen mennyiségi ismérv szerinti tömör jellemzése.

4. 8. Trendszaítás

A gazdasági élet dinamikájának vizsgálatokor, a tervek készítésekor nélkülözhetetlen a fejlődés tényezőinek, s ezek hatása mértékének ismerete. Ehhez nyújt segítséget a trendszaítás.

A trend vagy alapirányzat az adatokban érvényesülő tendencia, a fejlődés legfontosabb komponense. A trend természetesen maga is több tényező együttes hatását tükrözi. A gazdasági jelenségek fejlődési alapirányzatának kialakulásában fontos szerepe van a műszaki haladásnak, a létszám növekedésének és a vizsgált jelenséggel összefüggő egyéb speciális körülményeknek.

Az alapvető gazdasági törvényszerűségek által meghatározott fejlődési tendenciák természetesen csak addig érvényesülnek, amíg a meghatározó törvény-

szerűségekben lényeges változások nem következnek be. Ilyenkor a régi fejlődési tendenciák újaknak adják át a helyüket. Erre az adatok vizsgálatánál tekintettel kell lenni.

A trendszámítás feladata az adatok fő komponensének, az alapirányzatnak a kimutatása. Erre többféle módszer is van. Így grafikus módszerrel – számítás nélkül – is meg lehet kísérelni oly módon, hogy az adatsor vonaldiagramjába a trendvonalat becslésszerűen berajzolják. Ez a módszer azonban önkényes és ennél fogva (kivételesen egyszerű esetektől eltekintve) pontatlan. Ezért a gyakorlatban legtöbbször számítják a trendet, s ezután ábrázolják csak grafikusan az így kapott trendértéket az alapirányzat szemléltetése céljából.

A trendszámításnak két fő módszere van: a mozgó átlagolás és az analitikus kiegyenlítés.

A mozgó átlagolás alap gondolata az, hogy a trendet az eredeti adatsor dinamikus átlagaként állítja elő. Alkalmazása a gyakorlatban igen elterjedt trendszámítási módszer. Előnye egyszerűségében és gyorsaságában rejlik, de ennek ellenére nem tekinthető „primitív” eljárásnak, s sok esetben alkalmasabb az alapirányzat pontos leírására, mint az analitikus trendszámítás.

Az analitikus kiegyenlítés módszerénél az adatsor grafikus képének tanulmányozása alapján meg kell határozni azt a matematikai függvénytípust, amely helyesen tükrözi a tartós irányzatot. A módszer alapja az, hogy a gyakorlatban az adatok alapirányzata valamely matematikai függvénnyel leírható törvényszerűségeket követ. Ha pl. a fejlődés mértéke nagyjából egyenletes, úgy az egyes fejezi ki legjobban az adatsor tendenciáját. Lehetséges azonban, hogy nem lineáris, hanem más függvénytípus (exponenciális, hiperbola, parabola, logisztikus görbe) felel meg a fejlődés természetének.

4. 9. Korreláció- és regressziószámítás

Korrelációszámításnak nevezik a mennyiségi ismérvek közötti kapcsolat (korreláció) elemzésének az egyszerű eszközök alkalmazásán túlmenő, matematikai, statisztikai jellegű módszerét. A korrelációszámítás kiemelkedő jelentőségű az elemzés módszertanában, ugyanis segítségével lehetségessé válik – a kapcsolat szorosságának mérhetőségén túlmenően – a kapcsolat tartalmát számszerűen leírni, az ismérvek egymásra gyakorolt hatásának irányát, mértékét megállapítani. Az ilyen fajta vizsgálatok rendkívül értékesek a közgazdasági munka szempontjából.

A mennyiségi ismérvekben rejlő információ lehetőséget ad – a kapcsolat szorosságának vizsgálata mellett – a kapcsolat természetének feltárására is, a törvényszerűség statisztikai jellemzésére. Ezt szolgálja a regressziószámítás. A regresszióelemzés feladata annak jellemzése, hogy ha két jelenség között egyirányú okozati összefüggés állapítható meg, akkor az ok szerepét játszó független változó (tényezőváltozó) milyen módon, milyen törvényszerűség szerint fejt ki hatását az okozat szerepét betöltő függő változóra (eredményváltozó). A konkrét elemzés a regressziófüggvény számításával és ábrázolásával történik.

4. 10. Hatékonyság-mérés

A hatékonyság a gazdálkodás eredményének és ráfordításainak egymás közötti viszonya, a rendelkezésre álló erőforrások felhasználásának együttes eredményessége (komplex hatékonyság). Az eredményt azonban egyes erőforrások

ráfordításaihoz is szokták viszonyítani. Az ilyen egy-egy erőforráshoz viszonyított ún. parciális hatékonysági vizsgálatok, ha hasznos funkciót is töltenek be, nem pótolják a tulajdonképpeni komplex hatékonysági számításokat. Az egyes erőforrások kihasználásának javulása ugyanis más erőforrások kihasználásának romlásával járhat együtt. A parciális mutatók alkalmazásának az egyes tényezők elemzése szempontjából van jelentősége.

Végző soron minden hatékonysági számítás olyan elemzés, amely döntéseket szolgál. A számítások egy részére a döntések általános megalapozásához van szükség (valamilyen intézkedés nyomán hogyan változott a hatékonyság). Az összehasonlítás dimenziója ilyenkor az idő, pl.: a beszámolási időszak hatékonysága hány %-kal tér el a bázis-időszak hatékonysági színvonalától (dinamika mérés). A számítások másik része viszont közvetlenül konkrét döntéseket készít elő, annak meghatározásához nyújt segítséget, hogy melyik variáns biztosítja a nagyobb gazdaságosságot (pl.: hol célszerű beruházni). Az összehasonlítás dimenziója a tér, az egyik megoldás hatékonyságának összevetése egy másik megoldás hatékonyságával (statikus mérés). A kétféle funkció közötti határvonal nem éles, de módszertanilag lényegesen eltérők. A hatékonyság dinamikájának mérését szolgáló indexet a gazdálkodás minden szintjén hasznos számítani.

A hatékonysági mutatókkal szemben fontos követelmény, hogy illeszkedjenek az elemzés és tervezés meglévő rendszeréhez.

Meg kell jegyezni, hogy közgazdasági gondolkodásmódunkban nem él még eléggé a hatékonyság iránti igény, a gazdaságosság követelményei sokszor indokolatlanul a háttérbe szorulnak. Objektív és szubjektív okok is nehezítik a hatékonysági szempontok érvényesülését.

Jelentős fékezőerő a gazdaságosságra vonatkozó információk bizonyos korlátozottsága (különösen a döntéselőkészítéshez szükséges mutatók hiánya).

A hatékonysági számítások iránti bizalmat az is korlátozza, hogy nem alakult ki még teljesen a hatékonysági mutatószámok komplex rendszere. A gyakorlatban alkalmazott vagy alkalmazásra váró hatékonysági mutató-fajták száma nagy és nehezen áttekinthető. Egyfelől valóban szükség van többféle mutatószám alkalmazására, mivel a különböző fajta vizsgálatok, különböző típusú döntések más-más mutatót igényelnek. Másiképpen indokolt például a hatékonysági mutató tartalmát megszerkeszteni, ha a folyó gazdálkodás hatékonyságát kell megítélni, s másként, ha fejlesztésről (beruházásról) kell dönteni. De ha nincsenek rendezve a számítások elvei, s szabályozva a mutatószámok típusai, a túl sok mutató zavarja az áttekinthetőséget, s fennáll a veszély, hogy az egyes helyi érdekek képviselői mindig olyan mutatószámot választanak, amely az adott esetben saját szempontjukból a legkedvezőbb színben tükrözi a tevékenységüket. A mutatószámrendszer kialakítása céljából jelentős lépések történtek már eddig is, bizonyos mutatók központilag – VK által – előírtak, de a mutatószámok komplex rendszerének megteremtéséig és „hatékony” alkalmazásáig sok még a tennivaló.

A hatékonyság mérésénél nem lehet minden gazdasági eredményt mutatószámokban kifejezni. Bizonyos tényezők kívül maradnak a mutatószám tartalmán, mivel nincsenek megfelelő mérési eszközeink ezek figyelembevételére. Ilyen tényezők a környezettel kapcsolatos jelenségek (pl.: víz, levegő szennyeződése, infrastruktúra). Bizonyos termékeknek (pl.: gyógyszer, könyv, film) van ugyan árjuk, ez az ár azonban nem fejezi ki azt az eredményt, amit a szóban forgó termékek illetve szolgáltatások elfogyasztása valóban jelent.

Ezekre a tényezőkre vonatkozó ismeretek nem a hatékonyság összefoglaló mutatószámain belüli, hanem azok melletti információként állnak az elemző vagy döntést hozók rendelkezésére.

Ahhoz, hogy a hatékonyság szempontjai nagyobb szerepet kapjanak a gazdálkodásban, egyszerre több fronton kell előrehaladni. Tovább kell fejleszteni a számítási módszereket, javítani kell az információk megbízhatóságát, nagyobb teret kell engedni a hatékonyság érvényesülésének a gazdasági döntésekben. Az előrelépés legfontosabb feltétele pedig az, hogy a döntéshozók nagyobb erélyvel és következetességgel igényeljék a hatékonyságra vonatkozó információkat.

A döntéseknél természetesen nemcsak a hatékonyság szempontjait kell figyelembe venni, hanem egy sor más körülményt is. Különösen vonatkozik ez az MN-re, ahol a hatékonyság mellett, sőt előtt az állandó harcészültség anyagi-technikai biztosítása az elsőrendű célja a gazdálkodásnak. Az MN-ben folyó gazdálkodás forrása viszont az állami költségvetés, s így nem mindegy, hogy milyen összegeket von el a népgazdaságtól. Nagyon kívánatos tehát, hogy a döntéshozók (parancsnokok) idejében ismerjék az adott akció gazdaságossági kihatásait, s olyan döntések születessenek, amelyek révén a lehető legkisebb ráfordítások mellett érhető el a kitűzött feladat. A hatékonyság szerepének növeléséhez fokozatos, szívs munkára van szükség az irányítás szinte minden szintjén. A közgazdasági kutatásnak pedig az a feladata, hogy számos vitás elméleti és gyakorlati kérdést megfelelően tisztázzon.